บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น : การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้เพื่อจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอดอยหล่อ และทำฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ดังนั้นขอบเขตเนื้อหาคือต้องการศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมด 9 ประเภท ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ โดยทำการศึกษาในเขตอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ตำบล 54 หมู่บ้าน

ทั้งนี้เมื่อได้ข้อมูลภูมิปัญญาที่สำคัญของแต่ละตำบลซึ่งได้จากการสอบถามคนในพื้นที่ในและข้อมูลจากการจัดเวทีชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละตำบล จึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และพิจารณาร่วมกันพิจารณาคัดเลือกจากตัวแทนของชุมชนจากหลายภาคส่วน อาทิ ตัวแทนฝ่ายปกครอง ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ตัวแทนชาวบ้าน และตัวแทนจากสถานศึกษา เพื่อคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอดอยหล่อในแต่ละด้าน และผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านนั้นเพื่อทำการสัมภาษณ์แล้วนำไปจัดทำเป็นวีดีทัศน์นำเสนอ

สรุปผลการวิจัย

การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 9 ประเภท 23 ชนิดภูมิปัญญา ของอำเภอดอยหล่อ ด้านเกษตรกรรม ได้แก่

ตาราง 5.1 แสดงข้อมูลภูมิปัญญาพร้อมด้วยรายนามผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญา

ประเภทภูมิปัญญา	ภูมิปัญญาที่รวบรวม	ผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญา
เกษตรกรรม	1. เกษตรล้านนาตามแนวศาสตร์พระราชา	นายวิโรจน์ พรหมปัญญา
	2. เกษตรล้านนาแบบผสมผสาน	นายอร่าม หล้าทิพย์

ตาราง 5.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	ภูมิปัญญาที่รวบรวม	ผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญา
อุตสาหกรรมและหัตถกรรม	3. การสานก๋วย	นางพรรณ์ คงศิริ
	4. ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	นางทองสุข สิงคะตา
	5. การสานแห	นายทอน มีมา
	6. การทำฉัตร	นายจีระศักดิ์ ดวงปัญญา
	7. การทำปราสาทศพ	นายพิสิษฐ์ สุรินต๊ะ
การแพทย์แผนไทย	8. หมอสมุนไพรพื้นบ้านล้านนา	นางแสงจันทร์ เทพพุ่ง
	9. หมอเมืองล้านนา	นายประชุม บุญทาวงค์
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	10. การบวชป่า	ตำบลสันติสุขและตำบลยางครม
	11. ผาช่อ	นางดวงดาว เตชะวัฒนาบวร
	12. การสร้างฝาย แก่ฝาย ขุดคลอง	นางลัดดา ชัยชนะ นายหน้อย ปันวงศา
	13. การเลี้ยงปลาในกระชัง	นายณธงชัย ประยุธ
กองทุนและธุรกิจชุมชน	14. สถาบันการเงินชุมชนบ้านสามหลัง	นางลัดดา ชัยชนะ
	15. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสองแคว	นางลัดดา ชัยชนะ
ภาษาและวรรณกรรม	15. ซอ	นางแสงเอ้ย สุริยะมล นายวิทวัส ทิโน
	16. ค่าว	นายประพันธ์ แก้วเก๋
ศิลปกรรม	17. จิตกรรมแนวพุทธศิลป์	นายอนุพงษ์ เป็งด้วงและ นางอนุกูล เป็งด้วง
	18. วงปี่พาทย์ล้านนา	นายพิทักษ์ พงศ์สุข
ปรัชญา ศาสนา และประเพณี	19. กลองใหญ่	นายสำราญ นาคชุ่ม
	20. กว่างชน	นายประเสริฐ วงค์เรือน
	21. ฤกษ์ยาม ความเชื่อล้านนา	นายทองอินทร์ พรหมจันใจ
	22. ร่างทรง	นางวราพร ปุ๊บผา
โภชนาการ	23. อาหารพื้นบ้านดอยหล่อ ลาบปลาหลน แก๋งแค ไส้อั่ว ฯลฯ ขนมเมือง ข้าวต้มบะกุย ข้ามต้มมัด ขนมปาด ฯลฯ	นางศรีสมร วรรณใหม่

ฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ นำเสนอในรูปแบบวีดีทัศน์ แบ่งออกเป็น 10 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของดอยหล่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาด้าน

กองทุนและธุรกิจชุมชน ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี และภูมิปัญญาด้านโภชนาการ และจะนำเสนอในเว็บไซต์

จากการดำเนินงานจัดการองค์ความภูมิปัญญาท้องถิ่นข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

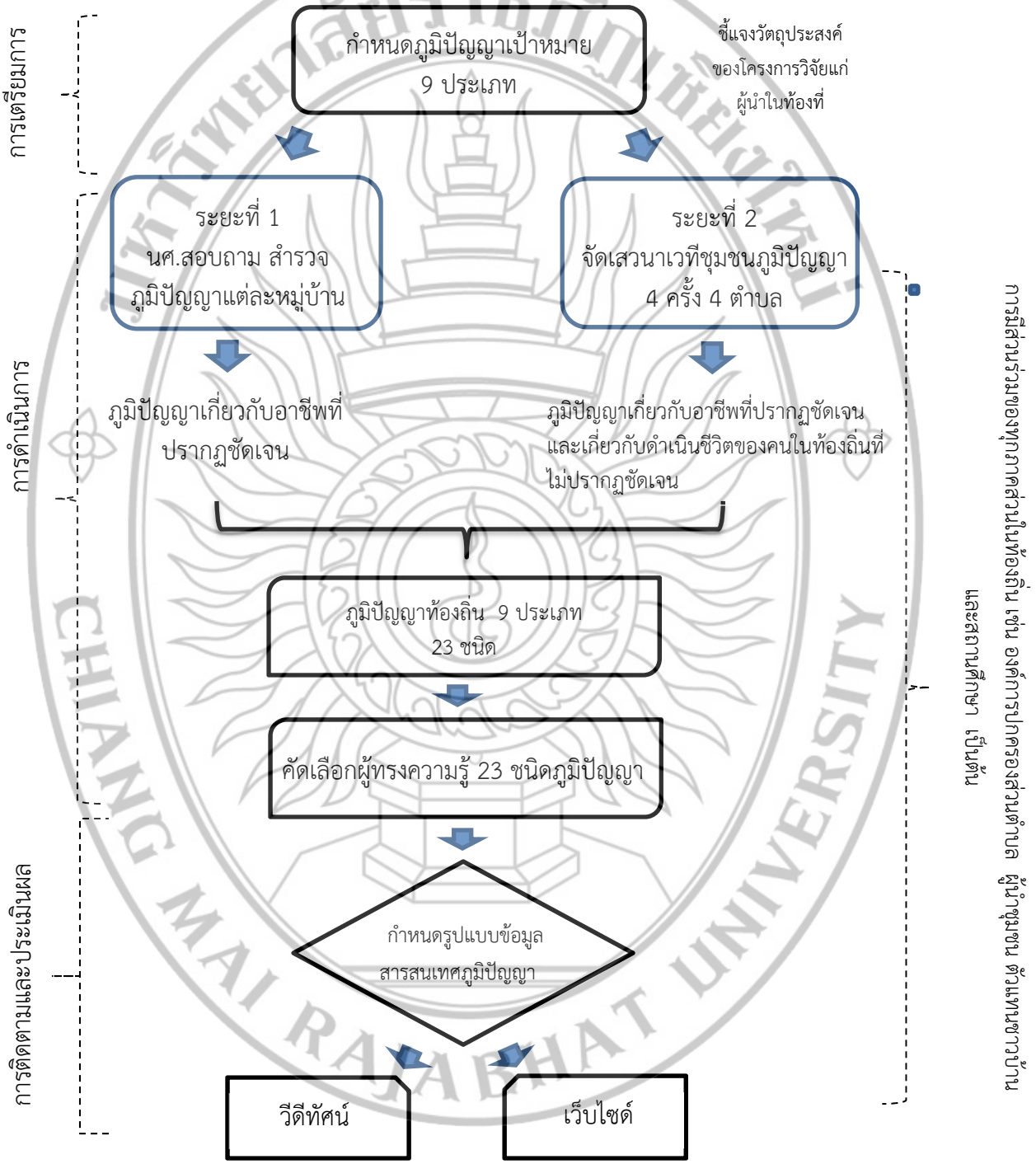

ภาพที่ 5.1 แสดงขั้นตอนการและผลการดำเนินงานการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

อภิปรายผล

การดำเนินงานตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอดอยหล่อนี้ เริ่มจากชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและแก่ผู้นำในพื้นที่อาทิเช่นนายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หัวหน้าฝ่ายปกครองในแต่ละหมู่บ้าน ตลอดจนสถานศึกษา เพื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของผู้วิจัย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ และกำหนดขอบข่ายของภูมิปัญญา โดยแบ่งเป็น 9 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 11-12) ตามนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาเหล่านี้จะถูกนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษาในสถานศึกษาของอำเภอดอยหล่อต่อไป ซึ่งการดำเนินงานนี้เป็น<u>*ขั้นตอนการเตรียมการ*</u>ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

<u>*ขั้นตอนการดำเนินงาน*</u> โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก ผู้วิจัยได้ให้ทีมงานวิจัยซึ่งประกอบด้วยผู้ช่วยวิจัย จะคณะนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการประถมศึกษา ซึ่งนักศึกษาอาสาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียนประถมศึกษาของอำเภอ โดยกระจายอยู่ใน 4 ตำบล จากนั้นให้นักศึกษาหาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละหมู่บ้านโดยการสอบถามผู้ปกครอง ครู และลงสำรวจพื้นที่ ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏเห็นชัดจนในชุมชน เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ อาหาร ขนม ฯลฯ

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้ประสานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดสัมมนาเวทีชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละตำบล ทั้งนี้ให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นผู้คัดเลือกบุคคลที่เป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อมาให้ข้อมูล โดยใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รายละเอียดของผู้เข้าร่วมประชุมมีดังนี้

1. เทศบาลตำบลสันติสุข ผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ ประธานผู้สูงอายุ ประธานกลุ่มแม่บ้าน ทั้ง 9 หมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้สูงอายุจากโรงเรียนผู้สูงอายุของตำบล และคณะผู้บริหารของเทศบาล รวมจำนวน 70 คน
2. องค์การบริหารส่วนตำบลดอยหล่อ ผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ ประธานผู้สูงอายุของ 26 หมู่บ้าน เจ้าหน้าที่บริหารงานและเจ้าพนักงานสาธารณสุขประจำตำบล และคณะผู้บริหารจากองค์การบริหารส่วนตำบลดอยหล่อ รวมจำนวน 50 คน
3. เทศบาลประจำตำบลยางคราม ผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ ประธานผู้สูงอายุจาก 11 หมู่บ้าน และผู้สูงอายุจากโรงเรียนผู้สูงอายุของตำบล และคณะผู้บริหารของเทศบาล จำนวน 80 คน
4. เทศบาลประจำตำบลสองแคว ผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ ประธานผู้สูงอายุจาก 9 หมู่บ้าน และผู้สูงอายุจากโรงเรียนผู้สูงอายุของตำบล และคณะผู้บริหารของเทศบาล จำนวน 85 คน

สิ่งที่ได้คือ ได้รับข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น อาทิ เทคนิคการนึ่งข้าวเหนียว การทำอาหาร การรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพร ฯลฯ

จากนั้นจึงดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูล โดยการประชุมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนจากฝ่ายปกครอง และสถานศึกษา นำข้อมูลจากการรวบรวมระยะที่ 1 และ 2 มาพิจารณาคัดเลือกภูมิปัญญาโดยเลือกที่โดยเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของดอยหล่อมากที่สุด ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละด้านทั้ง 9 ด้าน

เมื่อพิจารณาภูมิปัญญา 9 ด้าน 23 ชนิด พบว่าเป็นภูมิปัญญาร่วมของทางภาคเหนือ ไม่มีภูมิปัญญาใดที่มีลักษณะเฉพาะของอำเภอดอยหล่อเอง ทั้งนี้ก็เป็นเพราะคนในพื้นที่อำเภอดอยหล่อเป็นคนพื้นเมืองของภาคเหนือ ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อพยพเคลื่อนย้าย และแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอจอมทอง (คณะกรรมการบริหารงานอำเภอดอยหล่อ, 2560) มีเพียงการอนุรักษณ์ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวผาช่อซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งคนในพื้นที่จะมีความเชื่อว่าหากเก็บของป่า ก้อนหินดินทรายในบริเวณผาช่อ จะถูกทวงคืนหรือจะมีอันต้องพบเจอสิ่งผิดปกติจนทำให้ต้องนำมาคืนในสถานที่เดิม

แม้เป็นภูมิปัญญาร่วมของทางภาคเหนือ แต่ก็ถือว่าทั้ง 23 ชนิด ของอำเภอดอยหล่อมีความโดดเด่นเป็นอย่างมาก อาทิ ประเพณีการชนกว่าง กลองใหญ่ “พระธาตุดอยน้อยพันปี รสดีแคนตาลูปลำไย กว่างชนเลื่องชื่อลือไกล กลองใหญ่สืบสานประเพณี” เพราะลักษณะดินของอำเภอที่เป็นชั้นดินที่แน่นมีหินปนจึงทำให้ด้วงกว่างที่แข็งแรงเท่านั้นที่สามารถออกมาจากดินได้ และในอำเภอยังมีสล่ากลองใหญ่หรือช่างทำกลองใหญ่ที่มีความชำนาญและถ่ายทอดองค์ความรู้นี้รุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ค่าวซอและวงปีพาทย์ล้านนา ของอำเภอก็มีศิลปินทางด้านนี้เป็นจำนวนมากเช่นกัน ดังนั้นวัดหรือหมู่บ้านใดต่างอำเภอต่างจังหวัดหากจะจัดงานก็มักนึกถึงคณะซอหรือวงปีพาทย์ล้านนาของอำเภอดอยหล่อเสมอ ปราสาทศพ และการทำฉัตร ทางอำเภอก็มีสล่าหรือช่างฝีมือทางด้านนี้เป็นจำนวนมากเช่นกัน ซึ่งหากกล่าวถึงภูมิปัญญาที่ยกตัวอย่างนี้ ก็จะนึกถึงอำเภอดอยหล่อในทันทีซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาของอำเภอ

การดำเนินงาน*<u>ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล</u>* ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้ดำเนินการประชุมประกอบด้วยตัวแทนจากองค์การปกครองส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และสถานศึกษา เพื่อกำหนดแนวทางในการนำเสนอข้อมูลภูมิปัญญาเหล่านี้สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้นั้นว่าจะรวบรวมภูมิปัญญาใดบ้างถือว่าเป็นข้อมูลความรู้แบบไม่ชัดเจน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ในตัวบุคคล (Individual Knowledge) หรือความรู้ขององค์กร (Organization knowledge) ตามวงจรการจัดการความรู้ (Spiral Model) ของ ทาเคอูชิและโนนากะ (Takechi & Nonaka, 1995) ดังนั้นจึงจะนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ เสนอสู่ภายนอกหรือที่เรียกว่าการปรับเปลี่ยนความรู้สู่ภายนอก (Externalization) เป็นการสร้างความรู้แบบไม่ชัดแจ้งไปสู่ความรู้แบบชัดแจ้ง ที่ประชุมเลือกที่จะนำเสนอผ่านวีดีทัศน์ และเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซด์ www.doilowis.cmru.ac.th เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่ายผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือคอมพิวเตอร์ และยังสามารถนำไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในห้องเรียนได้อีกด้วย ทั้งนี้วิธีการดำเนินการดังนี้

คัดเลือกตัวแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 23 ชนิด ว่าใครควรเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวในรูปแบบวีดีทัศน์ โดยแบ่งเป็น 10 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของดอยหล่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม
ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย
ตอนที่ 5 ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ตอนที่ 6 ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
ตอนที่ 7 ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม
ตอนที่ 8 ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม
ตอนที่ 9 ภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี
ตอนที่ 10 ภูมิปัญญาด้านโภชนาการ

เมื่อกำหนดตัวแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละชนิดได้แล้ว มอบหมายให้องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละตำบล ติดต่อประสานเพื่อนัดวันเวลาในการถ่ายทำวีดีทัศน์ กรอบคำถามที่ประชุมกำหนดไว้คล้ายกันคือ

1. อธิบายความเป็นมาของภูมิปัญญา... มีความเชียวชาญในเรื่อง...ได้อย่างไร
2. ทำมานานหรือยัง สืบทอดมาจากใครหรือได้องค์ความรู้มาจากไหน
3. อธิยายขั้นตอน...หรือสาธิตวิธีการ..
4. สภาวะหรือความนิยมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
5. แนวทาง/วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา...

ฯลฯ ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

โดยการสัมภาษณ์และถ่ายทำวีดีทัศน์จะมีตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือตัวแทนชาวบ้านมาร่วมกับคณะผู้วิจัยเพื่อพาไปยังบ้านหรือสถานที่ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมเสนอแนะวิธีการหรือแนวทางการตัดต่อวีดีทัศน์

บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อนี้ เป็นโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่กิจกรรมเสริมทักษะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการดำเนินงานต่อไปจากนี้จะมีโครงการวิจัยที่นำองค์ความรู้นี้ไปสู่พัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับจัดกิจกรรมเสริมทักษะในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอดอยหล่อ และนำหลักสูตรภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา “หนึ่งโรงเรียน หนึ่งผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา” ต่อไป

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ไม่มีการบังคับให้หน่วยงานต่าง ๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วม เพียงแต่ขอความร่วมมือ ซึ่งการดำเนินงานหลักอาทิการสรุปเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ หรือการแสวงหาข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นงานเอกสารผู้วิจัยและคณะวิจัยจัดทำขึ้นเอง จึงไม่ใช่การเพิ่มภาระให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยงข้อง ดังนั้นจึงได้รับความร่วมมืออย่างดีจากทุกภาคส่วน

และจากการพิจารณาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอดอยหล่อ ทำให้ทราบว่าภูมิปัญญาบางอย่างไม่สามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้ หรือแม้แต่ภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอดได้ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยมและใกล้สูญหายไป

ภูมิปัญญาที่ไม่สามารถถ่ายทอดได้ อาทิ การทรงเจ้า และหมอเมื่อหมอเมือง การทรงเจ้านั้นร่างทรงต้องเป็นที่ต้องการของดวงวิญญาณหรือองค์เทพ ฯลฯ และต้องปฏิบัติตามธรรมเนียม อาทิ ไม่กินข้าวบ้านศพ รักษาศีล สวดมนต์ภาวนะเป็นประจำเป็นต้น ส่วนหมอเมืองล้านนา หมอเมืองสมุนไพรร่วมกับคาถาอาคมก็ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ให้แก่ทุกคนได้ยกเว้นคนที่มีดวงชะตาหรือมีความสามารถทางนี้เท่านั้น

ภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหากไม่มีการสืบทอด อาทิ การสานแห ซึ่งปัจจุบันมีคนสนใจน้อยมากเพราะต้องใช้ความเพียรพยายามร้อยเส้นเอ็นให้เป็นแห แก่ฝาย เนื่องด้วยปัจจุบันมีการบริหารจัดการน้ำโดยองค์การปกครองส่วยตำบล ดังนั้นแก่ฝายจึงมีความสำคัญน้อยลงกว่าแต่ก่อน ค่าว ซอ การชนกว่าง กลองใหญ่ และอาหารพื้นเมืองบางชนิด ก็อยู่ในภาวะที่กำลังจะสูญหายเช่นกัน เพราะมีผู้สนใจเฉพาะกลุ่ม หากใครสนใจก็ต้องหาเรียนกับผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นเอง ไม่มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องราวดังกล่าวในสถานศึกษา จึงทำให้เยาวชนรุ่นหลังไม่รู้จักภูมิปัญญาเหล่านี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การศึกษาวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรคำนึงเสมอว่าหน่วยงานทุกภาคส่วนมีภาระกิจหลักที่จะต้องปฏิบัติอยู่แล้ว ดังนั้นหากสามารถบูรณาการงานร่วมกันได้จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานในชุมชนเป็นอย่างมาก ข้อควรคำนึงถึงคือไม่ควรเพิ่มภาระงานให้แก่หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษาวิจัย

2. ควรดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของวีดีทัศน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดอยหล่อและปรับปรุงให้ทันสมัยหรือละเอียดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. ควรส่งเสริมให้มีการนำวีดีทัศน์ไปประชาสัมพันธ์ หรือใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนอย่างกว้างขวางเพื่อให้เยาวชนในพื้นที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของตน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กับเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลหลายมิติ

2. ควรดำเนินการสำรวจข้อมูลผู้ทรงภูมิปัญญาในแต่ละด้านให้มากขึ้นเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูล

3. ควรดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบอื่น ๆ อาทิ หนังสือ แผ่นพับ เป็นต้น